

श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्रीमद्भागवत रसिक कुटुंब

UG-11.8- प्रथम सोपान

स्व धाम प्रस्थान को देखो हो रहे श्री कृष्ण तैयार।
उद्घृत किए उद्घव समक्ष अद्भुत अनमोल उद्गार॥

नारायणं(न्) नमस्कृत्य, नरं(ज्) चैव नरोत्तमम्।
देवीं(म्) सरस्वतीं(म्) व्यासं(न्), ततो जयमुदीरयेत्

nārāyaṇam(n) namaskṛtya, naraṁ(n̄)caiva narottamam
devīm(m) sarasvatīm(m) vyāsam(n), tato jayamudīrayet
नामसङ्कीर्तनं(म्) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्।
प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न्) नमामि हरिं(म्) परम्
nāmasaṅkīrtanaṁ(m) yasya, sarvapāpa praṇāśanam
praṇāmo duḥkhaśamanas, tam(n) namāmi harim(m) param

श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

एकादशः स्कंधः

अथाष्टमोऽध्यायः

Śrīmad bhāgavatamahāpurāṇam

Ekādaśḥ skamḍhah

Athāṣṭamo"dhāyah

ब्राह्मण उवाच

सुखमैन्द्रियकं(म्) राजन्, स्वर्गे नरक एव च ।
देहिनां(म्) यद् यथा दुःखं(न्), तस्मात्रेच्छेत तद् बुधः ॥ 1 ॥

brāhmaṇa uvāca

sukhamaindriyakam(m) rājan, svarge naraka eva ca .

dehinām(m) yadyathā duḥkham(n), taśmānneccheta tadbudhaḥ .. 1..

sukhamain+ driyakam(m), tasmān +neccheta

ग्रासं(म्) सुमृष्टं(म्) विरसं(म्), महान्तं(म्) स्तोकमेव वा ।
यद्वच्छयैवापतितं(ङ्), ग्रसेदाजगरोऽक्रियः ॥ 2 ॥

grāsam(m) sumṛṣṭam(m) virasam(m), mahāntam(m) stokameva vā .
yadrcchayaivāpatitam(n), grasedājagaro'kriyah .. 2..

yadrc+ chayaivā + patitaṁ(n), grasedā + jagaro'+ kriyah

शयीताहानि भूरीणि, निराहारोऽनुपक्रमः ।
यदि नोपनयेद् ग्रासो , महाहिरिव दिष्टभुक् ॥ 3 ॥
śayītāhāni bhūrīṇi, nirāhāro'napakramah .
yadi nōpanamedgrāso, mahāhiriva diṣṭabhuk .. 3..

nirāhāro' + napakramah, mahā+ hiriva

ओजः(स) सहोबलयुतं(म्), बिभ्रद् देहमकर्मकम् ।
शयानो वीतनिद्रश्च, नेहेतेन्द्रियवानपि ॥ 4 ॥

ojah(s) sahobalayutam(m), bibhrad dehamakarmakam .
śayāno vītanidraśca, nehetendriyavānapi .. 4..

deha+ makarmakam, nehetendri+ yavānapi

मुनिः(फ) प्रसन्नगम्भीरो, दुर्विगाह्यो दुरत्ययः ।
अनन्तपारो ह्यक्षोभ्यः(स), स्तिमितोद इवार्णवः ॥ 5 ॥

munih(ph) prasannagambhīro, durvigāhyo duratyayah .
anantapāro hyakṣobhyah(s), stimitoda ivārṇavaḥ .. 5..

dur+ vigāhyo, stimi+ toda

समृद्धकामो हीनो वा , नारायणपरो मुनिः ।
नौत्सर्पेत न शुष्येत, सरिद्विरिव सागरः ॥ 6 ॥

samṛddhakāmo hīno vā, nārāyaṇaparo muniḥ .
notsarpeta na śuṣyeta, saridbhīriva sāgarah .. 6..

samṛd+ dhakāmo, sarid+ bhīriva

दृष्ट्वा स्त्रियं(न) देवमायां(न), तद्भावैरजितेन्द्रियः ।
प्रलोभितः(फ) पतत्यन्धे, तमस्यग्नौ पतं(ङ)गवत् ॥ 7 ॥

dṛṣṭvā striyam(n) devamāyām(n), tadbhāvairajitendriyah .
pralobhitah(ph) patatyandhe, tamasyagnau pataṁ(n)gavat .. 7..

tad+ bhāvai+rajitendriyah
योषिद्धिरण्याभरणाम्बरादि-

द्रव्येषु मायारचितेषु मूढः ।
प्रलोभितात्मा हयुपभोगबुद्ध्या,
पतं(ङ)गवत्रश्यति नष्टदृष्टिः ॥ 8 ॥

yoṣiddhirāṇyābharanāmbarādi-
dravyeṣu māyāraciteṣu mūḍhaḥ .

pralobhitātmā hyupabhogaḥ buddhyā
pataṁ(n)gavannaśyati naṣṭadṛṣṭih .. 8..

yoṣid+ dhiraṇyā+ bharaṇām+ barādi, māyā+ raciteṣu,

hyupa+ bhoga+ buddhyā, pataṁ(n)+ gavan+ naśyati

स्तोकं(म) स्तोकं(ङ) ग्रसेद् ग्रासं(न), देहो वर्तेत यावता ।
गृहानहिं(व)सन्नातिष्ठेद् , वृत्तिं(म) माधुकरीं(म) मुनिः ॥ 9 ॥

stokam(m) stokam(n) grasedgrāsaṁ(n), deho varteta yāvatā .
gr̥hānahim(v)sannātiṣṭhed, vṛttim(m) mādhukarīm(m) muniḥ .. 9..

gr̥hā+ nahim(v)san+ nātiṣṭhed

अणुभ्यश्च महद्भ्यश्च, शास्त्रेभ्यः(ख) कुशलो नरः ।
सर्वतः(स) सारमाद्यात् , पुष्पेभ्य इव षट्पदः ॥ 10 ॥

aṇubhyaśca mahadbhyaśca, sāstrebhyah(kh) kuśalo narah .
sarvataḥ(s) sāramādadyāt, pūṣpebhya iva ṣaṭpadaḥ .. 10..

aṇubhya+ śca mahad+ bhyaśca, sāramā+ dadyāt
सायन्तनं(म) श्वस्तनं(म) वा, न सं(ङ्)गृहीत भिक्षितम् ।
पाणिपत्रोदरामत्रो, मक्षिकेव न सङ्ग्रही ॥ 11 ॥

sāyantanaṁ(m) svastanaṁ(m) vā, na sam(ṅ)grhṇīta bhikṣitam .
pāṇipātrodarāmatro, makṣikeva na saṅgrahī .. 11..

śvas+ tanam(m), pāṇi+ pātro+ darāmatro
सायन्तनं(म) श्वस्तनं(म) वा , न सं(ङ्)गृहीत भिक्षुकः ।
मक्षिका इव सं(ङ्)गृह्णन् , सह तेन विनश्यति ॥ 12 ॥

sāyantanaṁ(m) svastanaṁ(m) vā, na sam(ṅ)grhṇīta bhikṣukah .
makṣikā iva sam(ṅ)grhṇān, saha tena vinaśyati .. 12..

padāpi yuvatīṁ(m) bhikṣurn, sprśed dāravīmapi
स्पृशन् करीव बध्येत, करिण्या अं(ङ्)गसं(ङ्)गतः ॥ 13 ॥
padāpi yuvatīṁ(m) bhikṣurna, sprśed dāravīmapi .

spṛśan karīva bādhyeta, kariṇyā am(ṅ)gasam(ṅ)gataḥ .. 13..

dā+ ravī+ mapi, am(ṅ)ga+ sam(ṅ)gataḥ
नाधिगच्छेत् स्त्रियं(म) प्राज्ञः(ख्), कर्हिचिन्मृत्युमात्मनः ।
बलाधिकैः(स्) स हन्येत, गजैरन्यैर्गजो यथा ॥ 14 ॥

Nādhigacchet striyaṁ(m) prājñāḥ(kh), karhicinmṛtyumātmāḥ .
balādhikaiḥ(s) sa hanyeta, gajairanyaīrgajo yathā .. 14..

karhicin+ mṛtyu+ mātmāḥ,
gajai+ ranyaī+ gajo
न देयं(न) नोपभाग्यं(ज्) च, लुब्धैर्यद् दुःखसं(ज्)चितम् ।
भुद्वक्ते तदपि तच्चान्यो, मधुहेवार्थविन्मधु ॥ 15 ॥

na deyam(n) nopabhogyaṁ(ñ) ca, lubdhairyad duḥkhasaṁ(ñ)citam .

bhuṇkte tadapi taccānyo, madhuhevārthavinmadhu .. 15..

no+ pabhogyaṁ(ñ), madhu+ hevārtha+ vinmadhu

सुदुःखोपार्जितैर्वित्तै- राशासानां(ङ्) गृहाशिषः ।

मधुहेवाग्रतो भुड़क्ते, यतिर्वै गृहमेधिनाम् ॥ 16 ॥

suduḥkhopārjitairvittai- rāśāsānām(ñ) gr̥hāśiṣah .

madhuhevāgrato bhuṇkte, yatirvai gr̥hamedhinām .. 16..

suduḥkho+ pār+ jitair+ vittai, madhuhevā+ grato

ग्राम्यगीतं(न) न शृणुयाद्, यतिर्वनचरः(ख्) क्वचित् ।

शिक्षेत हरिणाद् बद्धान्- मृगयोर्गीतमोहितात् ॥ 17 ॥

grāmyagītam(n) na śṛṇuyād, yatirvanacaraḥ(kh) kvacit .

śikṣeta hariṇād baddhān- mrgayorḡītamohitāt .. 17..

yatir+ vanacaraḥ(kh), mrgayor+ gīta+ mohitāt

नृत्यवादित्रगीतानि, जुषन् ग्राम्याणि योषिताम् ।

आसां(ङ्) क्रीडनको वश्य, क्रष्णश्रृङ्गो मृगीसुतः ॥ 18 ॥

nṛtyavāditragītāni, juṣan grāmyāṇi yoṣitām .

āsām(ñ) krīḍanako vāsyā, ṛṣyaśrṅgo mrgīsutaḥ .. 18..

nṛtya+ vāditra+ gītāni, ṛṣya+ śrṅgo

जिह्वातिप्रमाथिन्या, जनो रसविमोहितः ।

मृत्युमृच्छत्यसद्बुद्धिर् - मीनस्तु बडिशैर्यथा ॥ 19 ॥

Jihvayātipramāthinyā, janō rasavimohitāḥ .

mṛtyumṛcchatyasadbuddhir- mīnastu baḍisairyathā .. 19..

Jihvayā+ tipramā+ thinyā, mṛtyu+ mṛcchatya+ sadbuddhir,

baḍisair+ yathā

इन्द्रियाणि जयन्त्याशु, निराहारा मनीषिणः ।

वर्जयित्वा तु रसनं(न), तन्निरन्नस्य वर्धते ॥ 20 ॥

indriyāṇī jayantyāśu, nirāhārā manīṣīṇah .

varjayitvā tu rasanam(n), tannirannasya vardhate .. 20..

jayan+ tyāśu, tanni+ rannasya

तावज्जितेन्द्रियो न स्याद्, विजितान्येन्द्रियः(फ) पुमान् ।

न जयेद् रसनं(म्) यावज्-जितं(म्) सर्वं(ज्) जिते रसे ॥21 ॥

tāvajjitendriyo na syād, vijitatānyendriyah(ph) pumān .

na jayed rasanam(m) yāvaj- jitam(m) sarvam(ñ) jite rase .. 21..

tāvaj+ jitendriyo, vijitatānyendriyah(ph)

पिं(ङ्)गला नाम वेश्याऽसीद्, विदेहनगरे पुरा ।

तस्या मे शिक्षितं(ङ्) किं(ज्)चिन्- निबोध नृपनन्दन ॥ 22 ॥

Pim(ñ)galā nāma vēsyā'śid, videhanagare purā .

tasyā me śikṣitaṁ(ñ) kiṁ(ñ)cin-nibodha nṛpanandana .. 22..

सा स्वैरिण्येकदा कान्तं(म्), सं(ङ्)केत उपनेष्यती ।

अभूत् काले बहिद्वारि , बिभ्रती रूपमुत्तमम् ॥23 ॥

sā svairiṇyekadā kāntam(m), sam(ñ)keta upanēṣyatī .

abhūt kāle bahirdvāri, bibhratī rūpamuttamam .. 23..

svai+ riṇye+ kadā, rū+ pamut+ tamam

मार्ग आगच्छतो वीक्ष्य, पुरुषान् पुरुषर्षभ ।

ताञ्छुल्कदान् वित्तवतः(ख), कान्तान् मेनेर्थकामुका ॥ 24 ॥

mārga āgacchato vīkṣya, puruṣān puruṣarṣabha .

tāñchulkadān vittavataḥ(kh), kāntān mene'rtha'kāmukā .. 24..

puruṣar+ ḫabha, tāñ+ chulka+ dān,

vitta+ vataḥ(kh), mene'rtha+ kāmukā

आगतेष्वपयातेषु, सा सं(ङ्)केतोपजीविनी ।

अप्यन्यो वित्तवान् कोर्पि, मामुपैष्यति भूरिदः ॥ 25 ॥

āgateśvapayāteṣu, sā sam(n)ketopajīvinī .

apyanyo vittavān ko'pi, māmupaiṣyati bhūridah .. 25..

āgateśva+ payāteṣu, sam(n)ke+ topa+ jīvinī , māmu+ paiṣyati

एवं(न) दुराशया ध्वस्त- निद्रा द्वार्यवलम्बती ।

निर्गच्छन्ती प्रविशती , निशीथं(म्) समपद्यत ॥ 26 ॥

evam(n) durāśayā dhvasta- nīdrā dvāryavalambatī .

nirgacchanti praviśatī, niśītham(m) samapadyata .. 26..

dvār+ yava+ lambatī, nir+ gacchanti

तस्या वित्ताशया शुष्यद्- वक्ताया दीनचेतसः ।

निर्वेदः(फ्) परमो जज्ञे, चिन्ताहेतुः(स्) सुखावहः ॥ 27 ॥

tasyā vittāśayā śuṣyad- vaktrāyā dīnacetasaḥ .

nirvedah(ph) paramo jajñe, cintāhetuh(s) sukhāvahaḥ .. 27..

vit+ tāśayā

तस्या निर्विण्णचित्ताया , गीतं(म्) शृणु यथा मम ।

निर्वेद आशापाशानां(म्), पुरुषस्य यथा ह्यसिः ॥ 28 ॥

tasyā nirviṇṇacittāyā, gītam(m) śṛṇu yathā mama .

nirveda āśāpāśānām(m), puruṣasya yathā hyasiḥ .. 28..

nirviṇṇa+ cittāyā

न ह्यं(ङ्)गाजातनिर्वेदो , देहबन्धं(ञ्) जिहासति ।

यथा विज्ञानरहितो, मनुजो ममतां(न्) नृप ॥ 29 ॥

na hyam(n)gājātanirvedo, dehabandham(ñ) jihāsati .

yathā vijñānarahito, manujo mamatām(n) nṛpa .. 29..

hyam(n)gā+ jāta+ nirvedo

पिं(ङ्)गलोवाच

अहो मे मोहविततिं(म्), पश्यताविजितात्मनः ।

या कान्तादसतः(ख्) कामं(ङ्), कामये येन बालिशा ॥30 ॥

Piṁ(ṇ)galovāca

aho me mohavitatiṁ(m), paśyatāvijitātmanah .

yā kāntādasataḥ(kh) kāmaṁ(ṇ), kāmaye yena bāliśā .. 30..

paśyatā+ vijitātmanah,

kāntā+ dasataḥ(kh)

सन्तं(म्) समीपे रमणं(म्) रतिप्रदं(म्),

वित्तप्रदं(न्) नित्यमिमं(म्) विहाय ।

अकामदं(न्) दुःखभयाधिशोक-

मोहप्रदं(न्) तुच्छमहं(म्) भजेऽज्ञा ॥ 31 ॥

santam(m) samīpe ramaṇam(m) ratipradam(m),

vittapradam(n) nityamimam(m) vihāya .

akāmadaṁ(n) duḥkhabhayādhiśoka-

mohapradam(n) tucchamahaṁ(m) bhaje'jñā .. 31..

duḥkha+ bhayā+ dhiśoka

अहो मयाऽस्त्वा परितापितो वृथा,

सां(ङ्)केत्यवृत्यातिविगर्हवार्तया ।

स्लैणात्रराद् यार्थतृषोऽनुशोच्यात्,

क्रीतेन वित्तं(म्) रतिमात्मनेच्छती ॥ 32 ॥

aho mayā''tmā paritāpito vṛthā,

sāṁ(ṇ)ketyavṛtyātivigarhyavārtayā .

straiṇānnarād yārthatrṣo'nuśocyāt,

krītena vittam(m) ratimātmanecchatī .. 32..

sāṁ(ṇ)ketya +vṛtyā+ tivigar+ hyavārtayā,

straiṇān+ narād,

yārtha+ trṣo'+ nuśocyāt,

rati+ mātma+ necchatī

यदस्थिभिर्निर्मितवं(व)शवं(व)श्य-
स्थूणं(न्) त्वचा रोमनखैः(फ) पिनद्धम् ।

क्षरत्रवद्वारमगारमेतद्,
विष्मूत्रपूर्ण(म) मदुपैति कान्या ॥ 33 ॥

yadasthibhirnirmitavam(v)savam(v)sya-
sthūṇam(m) tvacā romanakhaih(ph) pinaddham .

kṣarannavaadvāramagārametad-
viṇmūtrapūrṇam(m) madupaiti kānyā .. 33..

yadasthibhir+ nirmita+ vam(v)sya+ vam(v)sya, pinad+ dham
kṣaran+ navadvā+ ramagā+ rametad, viṇ+ mūtra+ pūrṇam(m)

विदेहानां(म) पुरे ह्यस्मिन्- नहमेकैव मूढधीः ।
यान्यमिच्छन्त्यसत्यस्मा- दात्मदात् काममच्युतात् ॥ 34 ॥

videhānām(m) pure hyasmin- nahamekaiva mūḍhadhīḥ .
yānya+ micchantya+ satyasmā- dātmadāt kāmamacyutāt .. 34..

yānya+ micchantya+ satyasmā,

kā+ mama+ yutāt

सुहृत् प्रेष्ठतमो नाथ , आत्मा चायं(म) शरीरिणाम् ।
तं(म) विक्रीयात्मनैवाहं(म), रमेऽनेन यथा रमा ॥ 35 ॥
suhṛt preṣṭhatamo nātha, ātmā cāyam(m) śarīriṇām .
tam(m) vikrīyātmanaivāhaṁ(m), rame'nena yathā ramā .. 35..

vikrī+ yātma+ naivāhaṁ(m)

कियत् प्रियं(न) ते व्यभजन्, कामा ये कामदा नराः ।
आद्यन्तवन्तो भार्याया, देवा वा कालविद्रुताः ॥ 36 ॥

Kiyat priyam(n) te vyabhajan, kāmā ye kāmadā narāḥ .
ādyantavanto bhāryāyā, devā vā kālavidrutāḥ .. 36..

ādyan+ tavanto

नूनं(म्) मे भगवान् प्रीतो, विष्णुः(ख) केनापि कर्मणा ।
 निर्वेदोऽयं(न्) दुराशाया , यन्मे जातः(स्) सुखावहः ॥37 ॥
 nūnam(m) me bhagavān prīto, viṣṇuh(kh) kenāpi karmaṇā .
nirvedo'yaṁ(n) durāśayā, yanme jātah(s) sukhāvahaḥ .. 37..
 मैवं(म्) स्युर्मन्दभाग्यायाः(ख), क्लेशा निर्वेदहेतवः ।
 येनानुबन्धं(न्) निर्हृत्य , पुरुषः(श) शममृच्छति ॥ 38 ॥
maivam(m) syurmāndabhāgyāyāḥ(kh), kleśā nirvedahetavaḥ .
yenānubandham(n) nirhṛtya, puruṣaḥ(s) śamamṛcchati .. 38..
 syur+ manda+ bhāgyāyāḥ(kh), nirveda+ hetavaḥ, yenā+ nubandhaḥ(n)
 तेनोपकृतमादाय , शिरसा ग्राम्यसं(ङ)गताः ।
 त्यक्त्वा दुराशाः(श) शरणं(म्), व्रजामि तमधीश्वरम् ॥ 39 ॥
 tenopakṛtamādāya, śirasā grāmyasam(ṅ)gatāḥ .
tyaktvā durāśāḥ(s) śaraṇam(m), **vrajāmi** tamadhiśvaram .. 39..
 teno+ pakṛta+ mādāya
 सन्तुष्टा श्रद्धधत्येत- द्यथालाभेन जीवती ।
 विहराम्यमुनैवाह-मात्मना रमणेन वै ॥40 ॥
santuṣṭā śraddadhatyeta- dyathālā + bhena, **viharāmya**+ munai+ vāha
 सं(व)सारकूपे पतितं(म्), विषयैर्मुषितेक्षणम् ।
 ग्रस्तं(ङ) कालाहिनाऽत्मानं(ङ), कोऽन्यस्तातुमधीश्वरः ॥ 41 ॥
 sam(v)sārakūpe patitam(m), viṣayaairmuṣitekṣaṇam .
grastaḥ(n) kālāhinā''tmānam(n), ko'nyastrātumadhiśvaraḥ .. 41..
 viṣayaair+ muṣi+ tekṣaṇam, kālā+ hinā''t+ mānam(n), ko'nyas+ trātuma+ dhīśvaraḥ
 आत्मैव ह्यात्मनो गौप्ता, निर्विद्येत यदाखिलात् ।
 अप्रमत्त इदं(म्) पश्येद्, ग्रस्तं(ङ) कालाहिना जगत् ॥ 42 ॥

॥ ātmaiva hyātmano goptā, nirvidyeta yadākhilāt .
॥ apramatta idam(m) pāsyed, grāstam(ṅ) kālāhinā jagat .. 42..

nir+ vidyeta

ब्राह्मण उवाच

एवं(म्) व्यवसितमतिर्- दुराशां(ङ्) कान्ततर्षजाम् ।
छित्त्वोपशममास्थाय, शय्यामुपविवेश सा ॥ 43 ॥

brāhmaṇa uvāca

evaṁ(m) vyavasitamatir- durāśāṁ(ṅ) kāntatarṣajām .
chittvopaśamamāsthāya, śayyāmupaviveśa sā .. 43..

vyavasi+ tamatir, kān+ tatar+ ṣajām,

chittvo+ paśa+ mamāsthāya, śayyā+ mupa+ viveśa

आशा हि परमं(न्) दुःखं(न्), नैराश्यं(म्) परमं(म्) सुखम् ।
यथा सञ्चिद्य कान्ताशां(म्), सुखं(म्) सुष्वाप पिं(ङ्)गला ॥ 44 ॥

āśā hi paramaṁ(n) duḥkhaṁ(n), nairāśyam(m) paramaṁ(m) sukham .
yathā sañchidya kāntāśāṁ(m), sukhaṁ(m) suṣvāpa piṁ(ṅ)galā .. 44..

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहंस्यां
संहितायामेकादशस्कन्धेऽष्टमोऽध्यायः ॥

iti śrīmadbhāgavate mahāpurāṇe pāramahaṁsyāṁ^१
saṁhitāyāmekādaśāśaskandheāṣṭamo'dhyāyah .. 8..

ॐ पूर्णमदः(फ्) पूर्णमिदं(म) पूर्णात्पूर्णमुदच्यते
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
ॐ शान्तिः(श) शान्तिः(श) शान्तिः ॥

Om Pūrṇamadah(ph) Pūrṇamidam(m) PūrṇatPūrṇamudacyate|
Pūrṇasya Pūrṇamādāya Pūrṇamevāvashiṣyate ||
Om Shāntih(s) Shāntih(s) Shāntih ||